

Araştırma Makalesi • Research Article

İslam ve Batı İlişkilerine Bir Neşter: Medeniyetler Çatışması'ndan İslamofobi'ye Açılan Yol*

A Scalpel for Islam and Western Relations: The Path to the Clash of Civilization with Islamophobia

Fatih Akyüz^{a, **}

^a Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, 49250, Muş/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-4467-3042

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 31 Ocak 2020

Düzeltilme tarihi: 09 Mayıs 2020

Kabul tarihi: 17 Mayıs 2020

Anahtar Kelimeler:

İslamofobi

Medeniyetler Çatışması

İslam ve Şiddet

İslam ve Batı

ÖZ

Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından Batı'nın bizatihi kendisine yeni bir "öteki" yaratma çabası İslam ve Batı dünyasını yeniden karşı karşıya getirmiştir. Buna katkıda bulunan en önemli gelişmelerden biri ise 'Medeniyetler Çatışması' tezi olmuştur. Harvard Üniversitesi'nden Profesör Samuel Huntington'un kaleme almış olduğu bu tez İslam ile Batı arasındaki çatışmayı meşru gören en temel araçlardan biri olarak kullanılmıştır. Bu kurama göre Soğuk Savaş'tan sonra artık uluslararası arenada veya yeni dünya sisteminde cereyan edecek olan çatışma ve mücadeleler ideolojik, ekonomik değil kültürel nedenlerden doğacaktır. Çatışmanın merkezinde ise İslam ve Batı medeniyeti olacaktır. Ortaya atılan bu tez dünya genelinde büyük ses getirmiş ve yoğun tartışmalara sebebiyet vermiştir. Öyle ki, kuram tartışılırken araştırmalar, özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde, ayrımcılık ve hoşgörüsüzlük ekseninde şekillenen; Müslümanlara karşı İslamofobi olarak adlandırılan olgunun yükselişe geçtiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda AB ülkelerinde yükselmekte olan İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması tezi arasındaki ilişki irdelenecektir.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 31 January 2020

Received in revised form 09 May 2020

Accepted August 17 May 2020

Keywords:

Islamophobia

Clash of Civilizations

Islam and Violence

Islam and West

ABSTRACT

After the collapse of the Soviet Union, the effort of the West to create a new "other" itself brought Islam and the Western world back. One of the most important developments contributing to this has been the 'Clash of Civilizations' thesis. This thesis, written by Harvard University Professor Samuel Huntington, was used as one of the most basic tools that justified the conflict between Islam and the West. According to this theory, the conflicts and struggles that will take place in the international arena or in the new world system after the Cold War will arise from ideological, not economic and cultural reasons. Islam and Western civilization will be at the center of the conflict. This thesis, which has been brought forward, has made a great impact worldwide and has caused intense controversy. So much so, while discussing theory, research has been shaped in the USA and European countries in the axis of discrimination and intolerance; It reveals that the phenomenon called Islamophobia against Muslims is on the rise. In this context, the relationship between the rising Islamophobia and the Clash of Civilizations thesis will be examined in our study.

1. Giriş

İslamofobi, barış anlamına gelen "İslam" ve korku saçıyan eski bir Yunan tanrısı olan "fobi" kelimelerinin birleşimiyle teşekkül etmiş bizim İslam korkusu veya İslam nefreti diye çevirdiğimiz bir kavramdır. Bu tanım, sitemli bir seçimdir.

İslam dinini korku ve şer tanrısı olarak gösterebilmek için bilinçli bir politikanın ortaya atılmış olduğu kavramdır. Yani sıra Sovyetlerin yıkılışından sonra Batı'nın bizatihi kendisine bir düşman "öteki" yaratma çabasından kaynaklanan bir sonuçtur. İslamofobinin kökü oldukça eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Çıkış noktası din olarak

* Bu çalışma birinci yazarın 2020 yılında Prof. Dr. Ramazan YELKEN danışmanlığında Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yürüttüğü "Batı'da Çokkültürlülük Söylemi ve Yükselen İslamofobia: Kavramlar, Kuramlar, Pratikler" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: f.akyuz@alparslan.edu.tr

görülmektedir. Ancak etnik ve kültürel önyargıları da bünyesinde bulundurmakta ve bir takım inanç kalıplarından oluşmaktadır (Göknel, 2015: 21).

İslamofobinin bu kadar belirgin hale gelmesinin temel nedenlerinden biri Batı'nın, karşısında güçlü bir ideolojik "düşman" aramasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu durum Batı'nın bizzatı kendi içerisindeki bütünlüğü için olmazsa olmaz şartlardan biridir. Bu doğrultuda Batı, -Avrupa ve Amerika- II. Dünya Savaşında ideolojik faşizme karşı büyük bir mücadele vermiştir. Daha sonra 1990'a kadar olan dönemde ise ideolojik komünizm ile savaşmıştır. Komünizm tehlikesinin bertaraf edilmesinin ardından bir düşmana ya da bir "öteki"ye ihtiyaç duyulmuştur. Bu minvalde Batı Avrupa'da çeşitli düşünce kuruluşları tarafından yoğun bir arayış içerisine girilmiştir. Birliğin ve bütünlüğün sağlanması ve yaşanan krizler karşısında Batı, yıkılan komünist bloğun yerine, İslam'ı yeni "öteki" olarak işaret eden fikirler üretmeye başlamıştır. Ortaya atılan bu fikirlerin en çok tartışılanı ise Batı ile İslam medeniyetlerini karşı karşıya getiren Profesör Samuel Huntington'ın 'Medeniyetler Çatışması' tezi olmuştur (Okumuş, 2017: 115-117).

İslamofobi; İslam'a ve Müslümanlara yönelik düşmanlık ve korku tavrıdır. Gerçek korkulardan ziyade üretilmiş korkulardan oluşmuştur. Sosyolojik, tarihsel ve psikolojik boyutları olan yabancı korkusu ya da xenofobia diye tanımlayabileceğimiz bir korkudur. İslamofobi, İslam'ın ve Müslümanların ötekileştirilmesidir. Bu ötekileştirme geçmişten gelen ön yargılarla şekillenmiştir. Ön yargılar gündelik hayatımızda sıklıkla karşılaştığımız, bireysel ilişkilerimizde etkin role sahip, pek çok sosyo-politik dinamiklerle kendini gösteren ayrımcı ve dışlayıcı, yarı bilinçli ya da bilinç dışı tutumlardır. Gerek psikanaliz literatüründe gerek sosyal psikoloji literatüründe detaylı çalışmalar yapılan ön yargının iki temel bileşeni vardır: Bunlardan ilki belli bir gruba karşı sürdürülen ve gerçeğe ilgili detaylı bir araştırma yapılmaksızın oluşturulan aceleci, eksik, hatalı yargılar ve bir diğeri de temelsiz oluşturulan bu yargılara eşlik eden ve bir şeyin lehinde ya da aleyhinde olmayı gerektiren duygusal tepkilerdir. Bu nedenle ön yargılar kişilerarası ve toplumsal çatışmada önemli birer role sahiptir ve en yaygın doğurduğu sonuçlar arasında milliyetçilik ve ırkçılık gelmektedir. Bu doğrultuda İslamofobi devasa bir ön yargının sonucunda oluşan ve artık 'küresel' nitelik kazanan bir olgudur (Özsüer, 2018: 34).

İslamofobi terimi, yabancı düşmanlığından anti terörizme kadar uzanan bir dizi farklı fenomene eksik bir şekilde uygulandığı için tartışma konusu olmuştur. Bu terim, İslam'a karşı irrasyonel bir korkunun (fobi) doğurduğu ideolojik çekirdekten ortaya çıkan her türlü farklı çeşitlerdeki tartışma, söylem ve eylemi bir araya getirmektedir (Özsüer, 2018: 35).

En iyi tahminlere göre, Müslümanlar, Avrupa Birliği'nin hali hazırdaki 425 milyonluk nüfusunun yaklaşık yüzde 5'ini oluşturmaktadır. Fransa'da yaklaşık 4,5 milyon, Almanya'da 3 milyon, İngiltere'de 1,6 milyon, İtalya ve Hollanda'da yarım milyondan fazla Müslüman vardır. Her ne kadar diğer uluslar 500.000'in altında nüfusa sahip olsalar da Avusturya, İsveç ve Belçika gibi küçük ülkelerde ciddi bir azınlık olabilirler. Bunların yaklaşık yarısı yurt dışında doğmuşlardır. Genel olarak Müslüman nüfus yerli

nüfustan daha genç ve üretkendir (Cesari, 2018: 60- 63). Doğal olarak bu durum ciddi endişelere mahal bırakmaktadır. Kısaca Batılı şehirlerde, Foucault'un ifadesiyle söyleyecek olursak, yeni bir "görünürlük" oluşmakta ve bu görünürlüğün "İslamofobi" gibi farklı sosyal, psikolojik sonuçları da beraberinde getirdiğini görmekteyiz (Günerigök, 2018: 196).

Deepa Kumar'a (2016: 7) göre İslamofobi, bugün Avrupa ve Amerika dahil olmak üzere her yeri kasıp kavuran, tehditkâr bir eğilim olarak günden güne öne çıkıyor. Müslüman ve göçmen karşıtı retoriği kullanan partilerin, bir dizi Avrupa ülkesinde seçim zaferi elde etmeleri bunun ufak bir göstergesi. Avrupa genelinde azınlıkları giderek büyüyen bir tehdit olarak gören hararetli bir milliyetçilik etrafında birleşmiş uç partilerden müteşekkil bu siyasi keşmekeş ciddi sonuçlar doğurmaya aday konumdadır. Avrupa ülkelerindeki seçimlerde açıktan yürütülen Müslüman karşıtı kampanya, göçün sınırlandırılması yönünde çağrıda bulunmasının ötesinde, İslam'ın Avrupa'nın karşılaştığı en büyük "tehdit" olduğunu dillendiriyor. Öyle ki haberlerin ağında her daim İslam'ı faşizmle kıyaslayıp, Kur'an'ın ve örtünmenin kesinlikle yasaklanması gerektiğini düşünen çevrelerin sesi daha çok çıkmaya başlamıştır. Ayrıca İslam'ın bir "inanç" olarak "şiddete dayalı politik bir felsefe" olduğu şeklindeki bildik nakarat sürekli tekrarlanmaktadır.

Özellikle IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti) ve El Kaide gibi terör örgütlerinin AB ülkelerindeki saldırılarının ardından, Müslümanlar aşırı sağcı ve milliyetçi kesimlerin hedefi haline gelmiştir. Bu durumdan kaynaklı olarak Müslümanlara yönelik saldırılarda artış yaşanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada öncelikle Medeniyetler Çatışması ve şiddetin meşruiyeti arasındaki ilişkiye değinilecek ve ardından oluşan korku atmosferinde "İslam ve Şiddet" in nasıl eş hizaya getirildiği konusu ele alınacaktır.

2. Medeniyetler Çatışması ve Şiddetin Meşruiyeti

İslamofobi bir olgu olarak insanlık açısından yeni değildir. Soğuk Savaş boyunca Batı dünyası, siyasal ve kültürel kimliğini anti-komünist eksen üzerinden tanımlamaktaydı. Batı, Doğu bloğunu işaret ederek kendini demokratik ve özgürlükçü toplum olarak ifade etmekteydi. Dolayısıyla iki kutuplu dünya sisteminin son bulması, Batı için büyük bir meşruiyet eksikliği doğurmuştur. "Biz"i meşru kılacak bir "öteki" antitezi, ortadan kalkmıştır. Tam bu noktada yeni bir antitez olarak "İslam tehlikesi" keşfedildi. Hatta bu bağlamda Ekim 1994 - Aralık 1995 tarihleri arasında NATO Genel Sekreterliği görevinde bulunan Willy Claes, 2 Şubat 1995 tarihinde Alman Sueddeutsche Zeitung gazetesine verdiği demeçte İslami köktendinciliği NATO ittifakı için çok ciddi bir tehlike olarak gördüğünü ifade etti (Yılmaz, 2018: 13). Bu çerçevede komünizm tehlikesinin yerini "İslam tehlikesi" almıştır. SSCB yerini İran'a bıraktı. Nasıl ki komünizm sadece silahlı bir tehdit olarak gösterilmekle kalmayıp, Batı kültürünün ve değer yargılarının düşmanı gibi gösterildiyse, İslam dünyasına da aynı misyon yüklendi. Bu minvalde de Soğuk Savaş dönemindeki ortak düşmana (Sovyetler Birliği) karşı birliktelik, yerini güvensizlik ve düşmanlığa bırakmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönem siyasal İslam'ın kendini Batı'ya karşı tanımlayıp, küreselleşmesine yol açmıştır. Buna karşılık olarak Batı'da İslamiyet'i bir güvenlik sorunu olarak algılamaya başlamış ve bunun akabinde 11 Eylül ile

beraber değiştirilmesi ve modernleşmeyle uyumlaştırılması gereken bir “öteki” olarak görmeye başlamıştır (Dönmez, 2004: 87).

Medeniyet¹, bir toplumun veya kültürün, sanatıyla, edebiyatıyla, tarihsel birikimiyle, diliyle ve dini inançlarıyla oluşturduğu bir dünya görüşüdür. Bu anlamda bakıldığında Batı, kendini medeniyet anlamında tanımlarken özellikle kendi tarihsel köklerine kadar yani Antik Yunan’a kadar inmektedir. Tabii bu sorunlu bir yaklaşımdır. Aslında öteden beri Batı, daha çok kendini ötekiyle ilişkisi üzerinden tanımlamaktadır. Bizim hikayemiz açısından bakıldığında ise İslam’ın, ortaya çıkışıyla beraber bilinmektedir ki kendini kadim bir inancın devamı – Allah inancının takipçisi- ve bu noktada da eksik olacak şeylerin tamamlayıcısı olarak nitelemektedir. Dolayısıyla ötekileştirmenin dışında bir devamlılığın düzeltilmesi söz konusudur. Daha kapsayıcı bir söylem vardır. Batı ise hem Yahudilik açısından hem Hristiyanlık açısından bakıldığında; Yahudilik kendisinden sonrasını yadsır; Hristiyanlık bizatihi kendi tarihselliği anlamında Yahudiliğe sırtını dayar fakat sonrasını inkar eder. Ancak pratikte baktığınız zaman tarih boyunca Yahudiliği bir şekilde inkar eder ve dışlar. Bu bağlamda Batı Hristiyanlığı kendini hep bir düşman üretmek tanımlamaktadır. Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası çift kutuplu yapının çöküşüyle Batı hızlı bir şekilde yeni bir öteki aramaya başlamıştır. Huntington, bunun Batı’nın sürekli bir düşman oluşturma ve onun üzerinden kendini yapılandırma çabasının bir ürünü olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlamda Huntington bir dersinde tahtaya birkaç tane alternatif düşman ismi yazar; Çin, Rusya, Kanada, Latin Amerika ve İslam. Bunların artıları eksileri sonucunda bir çıkarımda bulunmuş ve düşman yapıldığında en karlı çıkılacak medeniyetin, artıları en fazla olan İslam’ın olabileceği görüşünü savunmuştur (Acar, 2003: 8-14 ve Şentürk, 2020: 25).

Uygurliklar kendilerini savunmak ve propagandalarını yayıp ses getirmek için sürekli kendilerine barbar ötekiler bulmaktadır. Huntington’ın “Medeniyetler Çatışması” tezi de bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde, İslam ile Batı arasında çatışmanın kaçınılmaz olduğunu savunan, hatta bu çatışmaların normal olduğunu savunan görüşler için bir tür dayanak noktası ve sığınılan bir liman olmuştur. Bu anlamda Samuel Huntington’ın Medeniyetler çatışması, 1993’te Foreign Affairs dergisinde yayımlanmasından sonra genişletilerek 1996’da Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması adıyla kitap olarak basılmıştır. Tarihte savaş ve barış her zaman iç içe olmuştur. Savaşlar genellikle daha iyi ve adil bir barış için başlatılır; ancak muğlak adalet hedefleri çok geçmeden yeni karmaşalar yaratır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda dünyayı “demokrasi için güvenilir” ve küresel düzene uygun kılmak için baş kahramanlar uzun bir savaşlar dizisi yarattı; ve aslında BM ve bazı uluslararası kurumların desteklediği bir tür dünya düzeni ortaya çıktı. Ne var ki günlük olaylar bu

düzenin çöktürüldüğünü gösteriyor. 1993 tarihli meşhur makalesinde S. Huntington okurları uyararak dünya çapında beklenmedik ve meşum siyasal çatışma tipi doğduğunu haber veriyordu: bu, eli kulağında bir “medeniyetler çatışması”ydı. Huntington’un yazısı bazı sebeplerden dolayı ve özellikle de zamanlaması itibarıyla provokatif ve tedirgin ediciydi: makale Soğuk Savaşın hemen bitiminde kaleme alınmıştı. Tam da Demir Perdenin çözülüşü küresel harmoni ve barış vizyonları yarattığı sırada makale dünya toplumuna acı veren derin kırılmalara işaret ederek insanların rahatını kaçıyordu (Dallmayr, 2018: 349-350). Huntington’a göre (2018) Soğuk Savaş bitimine dek uluslararası siyaset Batılı devlet, ulus ve ideolojiler arasındaki mücadeleler tarafından fazlasıyla gölgeleniyordu; öyle ki uluslararası kavgaların çoğu “Batı medeniyeti içinde” cereyan eden kavgalar ya da bir anlamda Batılı iç savaşlar olmuştur. Bugün ise uluslararası politika ilk defa “Batılı evresinden” çıkmakta ve temel odağı “Batı ile Batılı olmayan medeniyetler arasında ve Batılı olmayan medeniyetlerin kendi içlerindeki etkileşim” olmaktadır.

Huntington’a göre Fransız İhtilali’nin başlamasıyla birlikte esas mücadele çizgisi prensler yerine milletler arasında teşekkül etti. 1793’de R.R. Paliner’in ileri sürdüğü gibi, “Krallar arasındaki savaşlar bitti, milletlerarasındaki savaşlar başladı.” (Akt. Huntington, 2018: 41). Bu 19. asır modeli Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar devam etmiştir. Ondan sonra, Rus İhtilali ve ona karşı gösterilen tepkinin bir neticesi olarak, milletler mücadelesi yerini önce komünizm, faşizm-nazizm ve liberal demokrasi arasında cereyan eden ideolojiler mücadelesine bırakmıştır. Fakat yeni dünyada ise mücadelenin esas kaynağı öncelikle ideolojik ve ekonomik olmayacaktır. Beşeriyet arasındaki büyük bölünmeler ve hakim mücadele kaynağı kültürel olacaktır. Milli devletler dünyadaki hadiselerin yine en güçlü aktörleri olacak fakat global politikanın asıl mücadeleleri farklı medeniyetlere mensup grup ve milletler arasında meydana gelecektir. Medeniyetlerin çatışması global politikaya hakim olacaktır. Medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin muharebe hatlarını teşkil edecek. Medeniyetler arasındaki mücadele, modern dünyadaki mücadelenin evriminde nihai safha olarak gerçekleşecektir (Huntington, 2018: 24-49).

Dünya, Soğuk Savaş esnasında Birinci, İkinci ve Üçüncü Dünyalara bölünmüştür. Bu bölünmeler artık münasebetsiz düşmektedir. Şimdiki halde ülkeleri, siyasi ve iktisadi sistemleri veya ekonomik gelişme seviyeleriyle alakalı terimlerle değil, bunun yerine kültür ve medeniyetleriyle ilgili terimlerle gruplandırmak çok daha manidardır (Huntington, 2018: 23). Bu anlamda aslında medeniyetler çatışmasından kasıt kültürel bir çatışmadır. Çünkü Huntington’a göre medeniyetler kültürel varlıklardır. Huntington medeniyetleri tasnif ederken son tahlilde Batı dışındakilerinin ortadan kaldırılması gereken medeniyetler olarak sunmaktadır. Batı medeniyeti son üç yüz yıldır dışa kapalı medeniyet modeliyle bütün dünyaya hakim olup diğer medeniyetleri yok etme projesini uygulamaya çalışmaktadır. Böyle bir projenin başarılı olması mümkün değildir. Çünkü tek kutuplu bir dünyanın varlığı mümkün değildir. Bunun şahidi de tarihtir. Tarih hiçbir zaman tek bir devletin, tek bir medeniyetin tek bir dinin, tek bir kültürün ve gücün hâkim olmasına müsaade etmemiştir. Dünya ne kadar büyürse büyüsün ne kadar genişlerse genişlesin

¹ Medeniyet kelime anlamı olarak şehirleşmek, şehir hayatını benimsemek anlamına gelir; teknik anlamda kültürün maddi ve teknik unsurlarını ifade eden bir terimdir. Arapça ‘şehir’ demek olan Medine kelimesinden türetilen ‘medeniyet’, Batı dillerindeki ‘civilisation’a karşılık olmak üzere, 19. yy’dan itibaren dilimizde kullanılmaktadır. 1890’lardan itibaren ‘medeniyet’ bugünkü teknik özellikleri de ifade eden bir terim olarak dilimize yerleşmiş, 1940’lardan sonra ise yerine ‘uygarlık’ kelimesi teklif edilmiştir. Günümüzde her iki kelime birlikte kullanılmaktadır. bkz. Sosyal bilimler ansiklopedisi, risale yayımları, İstanbul 1991, Cilt:2, s. 415.

sonunda bir krize girmektedir. Batı medeniyetinin ve modernitenin de bir sonu olacaktır. Bizler modernitenin içerisinde yaşadığımız için sonsuza kadar devam edeceğini sanmaktayız. Ancak bu tarihe aykırı bir şeydir (Şentürk, 2020: 15).

Huntington'a (2018) göre medeniyet kimliği, gelecekte gittikçe artan bir şekilde ehemmiyet kazanacak ve dünya büyük ölçüde, belli başlı yedi veya sekiz medeniyet arasındaki etkileşimle şekillenecektir. Bunların içine, Batı, Konfüçyus, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve muhtemelen Afrika medeniyetleri girecektir. Geleceğin en mühim mücadeleleri, bu medeniyetlerin birini diğerinden ayıran kültürel fay kırıkları boyunca meydana gelecektir.

Bugün uluslararası ve kültürlerarası karmaşık düzende kendini açığa çıkararak çatışma medeniyetler çatışmasıdır. Görünürde ne bir sınıf çatışması ne de mutlu liberallikle son bulan bir tarihin eşliğindeyiz. Fukuyama'nın gösterdiği tüm ampirik verilerin aksine bugün (Huntington'a göre) sekiz fay hattında teşhis edilebilen medeniyetler arasındaki gerilimler alabildiğine hareketli bir yeni tarihin eşliğinde olduğumuzu göstermektedir (Yılmaz, 2018: 7).

Medeniyet çatışması liberal bir teolojinin çizdiği pembe bir dünya cennetinin ne kadar boş, ne kadar hayali olduğunu ilan eden bir tür şom ağızluluk söylemi olarak gündeme düştü. İtiraz edenler çok oldu bu söyleme. Dünyanın yeniden bir dinler savaşına girmesi ihtimali kendi başına yeterince ürkütücüydü. Ayrıca dünyada var olan çatışmaların "medeniyetler" arasında cereyan ediyor olduğunu düşünmek çok gerçekçi değildi. Bugünkü medeniyeti artık doğu batı ekseninde bir Batı medeniyeti olarak isimlendirmenin ve buradan bir Batı karşıtlığı hamaseti üretmenin de bir anlamı yoktur. Bu açıdan bakıldığında sonuçta bugünkü medeniyetin ne Batılılığı kalmıştır ne de Avrupalılığı. Dünyanın bütün siyasi aktörleri, bu dünya içinde bir şekilde talihlerini yakalamış olan, hakim kesimler kendi değer sentezlerini üretmiş ve bu sentezin kendine özgü dilini geliştirmişlerdir. Bugün dünya alabildiğine bütünleşmiş bir dünyadır; bir medeniyet analizi için farklı seçenekler sunabilen bir dünya değildir. Güç örgütlenmeleri ve hiyerarşileri açısından bu dünyanın farklı medeniyet seçenekleri sunduğunu söylemek mümkün değildir (Aktay, 2010: 233-234).

"Tarihin sonu" tezini ortaya atan F. Fukuyama, "Batılı liberal kapitalist" toplum modelinin tarihin sonu olduğunu; zira insanlığın 'iyi yönetim' arayışının bu modelle sona erdiğini savunur. Ona göre, "insanlığın ideolojik evriminin son noktası ve insanların yönetim anlayışının son biçimi olarak Batılı liberal demokrasinin evrenselleşmesi", tarihin geri çevrilemez akışının doğal bir sonucu ve gelecek ütopyasının habercisidir. Bu kaçınılmaz sona direnen bütün güçler eninde sonunda yenilecek ve tarihte kalacaktır. Fukuyama, "tıpkı komünizm ve liberalizm gibi kendine has sistematik ve tutarlı bir ideolojisi, ahlak anlayışı ve siyasi ve toplumsal adalet öğretisine sahip" İslam'ın bu hegemonyaya direndiğini kabul eder (Kalın, 2016: 418). Bu bağlamda da bu direnmeye karşı koyan bütün kültür formlarını ve siyaset iddialarını tarihin ruhuna karşı bir hareket olarak tanımlar. Dolayısıyla da tarihin sonu geldiğinde veyahut o sona doğru ilerlerken de tarihselleşen İslam ile evrenselleşen Batının çatışması kaçınılmaz olacaktır. Dünya gittikçe daha küçük bir yer haline

gelmektedir. Farklı medeniyetlerin insanları arasındaki etkileşimler gittikçe artmaktadır. Bu artan etkileşimler medeniyet şuurunu ve medeniyetlerin kendi bünyelerindeki müşterekliklerin yanı sıra medeniyetler arasındaki ayrılıkların fark edilmesini güçlendirmektedir. İran, Pakistan, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan, Afganistan gibi Arap olmayan on ülkeyi bir araya getiren Ekonomik İşbirliği Teşkilatının temelini de kültür ve din teşkil etmektedir. Esas olarak 1960'larda Türkiye, Pakistan ve İran tarafından kurulan bu teşkilatın diriltilmesi ve genişletilmesindeki saiklerden biri, bu ülkedeki muhtelif liderlerin, Avrupa Topluluğu'na kabul edilme şanslarının olmadığını kavramalarıdır. Temel iddia şudur: ideoloji ve ekonomik faktörlerin yerini din ve kültür almaktadır. Dolayısıyla bugün devletleri bir araya getiren, işbirliği kurmalarını sağlayan kültür ve din odaklı bir anlayıştır (Aktay, 2010: 234-235).

Medeniyetlerin çatışması, iki seviyede ortaya çıkar: Mikro seviyede, mücavir gruplar, medeniyetler arasındaki fay kırılıkları boyunca; toprak ve birbirleri üzerinde kontrol kurmak için çok kere şiddetli biçimde mücadele ederler. Makro seviyede ise farklı medeniyetlere mensup devletler izafi bir askeri ve ekonomik üstünlük uğruna rekabet eder, milletlerarası müesseseler ve üçüncü taraflar üzerinde kontrol kurmak için mücadeleye girişir ve kendi hususi politik ve dini değerlerini rekabetçi bir anlayışla öne çıkarırlar (Huntington, 2018: 29-30).

Gelecekte dünya siyasetinin merkezi mihveri, muhtemelen, Kishore Mahubani'nin tabiriyle, Batı ile geriye kalanlar arasındaki bir mücadele ve Batılı olmayan medeniyetlerin Batılı güç ve değerlere verdiği karşılıklar olacaktır. Bu anlamda Huntington göre (2018) medeniyetler arasındaki farklar ciddi ve önemlidir; medeniyet şuru artmaktadır. Medeniyetler arası mücadele, hakim global mücadele tarzi olarak ideolojik ve diğer mücadele biçimlerinin yerine geçecektir. Tarihi olarak Batı medeniyeti içerisinde oynanıp bitmiş bir oyun olan milletlerarası münasebetler artan bir biçimde Batılılaşmaktan çıkacaktır. Batılı olmayan medeniyetlerin, basit objeleri değil aktörleri olduğu bir oyun haline gelecektir. Milletlerarası sahada başarılı siyaset, güvenlik ve ekonomi müesseseleri medeniyetler arası olmaktan ziyade, muhtemelen medeniyetler içerisinde gelişecektir. Farklı medeniyetlere mensup gruplar arasındaki mücadeleler, aynı medeniyete mensup gruplar arasındaki mücadelelerden daha sık, daha kuvvetli ve daha şiddetli olacaktır. Farklı medeniyetlere mensup gruplar arasındaki şiddetli mücadeleler global savaşlara yol açabilecek en muhtemel ve en tehlikeli tahrik kaynağıdır. Dünya siyasetinin hakim mihveri "Batı ile geri kalanlar" arasındaki münasebetler olacaktır (Aktay, 2014: 51-52).

Farklı medeniyetler dünyasında her bir medeniyet diğerleriyle bir arada var olmayı öğrenmek zorunda olacaktır. İnsanlar için sonuçta önemli olan, siyasi ideoloji veya iktisadi menfaat değildir. İnsanların kendilerini tanımladıkları ve uğruna savaşmış oldukları şeyler iman ve aile, gen ve inançtır. Ve bunun içindir ki, medeniyetler çatışması, global siyasetin merkezi olgusu olarak Soğuk Savaş'ın yerini almakta ve medeniyet paradigması dünyada meydana gelen değişikliklerin anlaşılması ve bunlarla baş edilmesi için, diğer herhangi bir alternatiften daha iyi,

faydalı bir başlangıç noktası temin etmektedir (Huntington, 2018: 43-97).

Orta-Doğu dışında, medeniyetlerin kimliği milli-devlet kimliğine nazaran çok daha zayıf hissedilmektedir. Bugün Avrupa’da yaşayanların çoğu kendisini Hıristiyanlık medeniyetinin bir üyesi olarak değil, öncelikle bir Alman, bir İtalyan ya da bir İrlandalı hatta büyük ihtimalle Avrupalı olarak görmektedir. Dünyanın diğer bölgelerinde de durum daha farklı değildir. Mesela, Çin, Kore, Vietnam ve Singapur Konfüçyünist toplumlar olmalarına rağmen, bunların her biri farklı tercihler ve buna bağlı olarak da farklı ittifaklar içindedir. Böyle olduğu için de, bu ülkeler diğer ülkelerle ve birbirleriyle olan ilişkilerinde homojen bir yapı oluşturamamıştır. Mevcut medeniyetler, birbirlerinden kolayca ayrılmayacak kadar iç içedir. Medeniyetler birbirinden etkilenmişler ve birbirlerine yakınlaşmışlardır. Huntington, Bosna’da yaşanan savaşı medeniyetler savaşının bir prototipi olarak görmektedir. Ona göre bu savaş Katolik Hırvatlar, Ortodoks Sırp lar ve Müslüman Bosnalılar arasında üç cephe de birden cereyan etmekte; bu cephelerin her birinde bir medeniyet temsil edilmektedir. Hadiseye yakından bakıldığında, hakikatin bambaşka olduğu görülmektedir: Bu halklar, -lisan, tarih ve gelenekleri bakımından- müşterek bir Balkan kültürüne sahip olma noktasında çok kuvvetli ortak paydalara sahiptir. Bunları müşterek bir kültürde birleştiren bu faktörler, malum dini karşıtlıklardan çok daha önemlidir (Fukuyama, 2018: 237-238).

Öncelikle birbirleri ile çatışmaya girmek maalesef insanlığın bir özelliğidir, ancak bu çatışmalar çoğunlukla medeniyetle ilgili sorunlardan kaynaklanmaz. Nitekim Çin ve Vietnam, Vietnam ve Kamboçya, Kuzey ve Güney Kore, Çin ve Japonya vb. gibi Konfüçyüs inancı etrafında şekillenen devletler arasındaki savaşları dün gibi hatırlıyoruz. Aynı şekilde Ortadoğu’daki Arap devletleri arasındaki sürekli bir çatışma, Cezayir ve Fas, Cezayir ile Libya, İran ile Afganistan vs. arasında büyük gerilimler ve İran ile Irak, Irak ile Kuveyt arasında savaşlara şahit oluyoruz. Fuller’e göre, Huntington’un önemli hatası şu noktadır: ona göre medeniyet, çatışmanın kaynağı değil, gerçekte bir çatışma aracıdır. Savaşa giren devletler aslında bunu yaparken –toprak, ekonomik, hatta kişisel ya da güçle ilgili rekabetler- gibi küçük hesaplar peşindedir, ancak savaşlarını kendi halkları ve dünya nezdinde meşru kılmak için her zaman en yüksek ve kapsamlı ideolojik gerekçelere dayanırlar. Sonuçta insanlar Hıristiyanlık, İslam, işçi sınıfı, tarihsel güçler, ırk üstünlüğü, Hıristiyan değerler vb. adına savaşır, ama her türlü durumda da gerçek gerekçe çok daha küçük bir hesaptır (Fuller, 2018: 254).

Davutoğlu’na göre (Davutoğlu, 2018: 523-524), eğer uluslararası sistemde gerçek anlamda bir değer ve sistem bunalımı varsa bunun baş sorumlusunun bu değerlerin ve sistemlerin kaynağı olan Batı medeniyeti olması lazım gelirken Huntington dikkatleri diğer kültürler üzerine yoğunlaştırıyor. Bu yargısını güçlendirmek için de Fukuyama’nın Hegel felsefesini kullanmasına benzer şekilde Toynbee’yi eksik ve seçici bir şekilde kullanıyor ve Toynbee’nin tarihte ortaya çıkmış 21 medeniyetten altısının yaşamakta olduğu görüşünü tezine dayanak olarak alıyor. Hâlbuki Toynbee aynı eserinin müteakip satırlarında yaşamakta olan bu altı medeniyetin de Batı medeniyetinin baskısı altında can çekişmekte olduğunu söylemektedir.

Eğer Toynbee bu tespitinde doğru ise can çekişen medeniyetlerin evrensel bunalımlara kaynak olarak çatışmalara sebep olması mümkündür.

Huntington’un bugün komşuları ile kanlı ilişkiler içinde olduğunu iddia ettiği İslam medeniyeti ise tarihi hâkimiyet alanlarında sürekli olarak medeniyetler arası müsamaha ve dinamik bir alışverişin sürdürülmesini sağlayan bir değerler bütünü ve siyasi yapılanmalar ortaya koymuştur. Bu değerler bütünü siyasi sisteme dini/kültürel çoğulculuk şeklinde aksetmişti. Son örneğini Osmanlı millet sisteminde gördüğümüz yerel kültürlerle yaşam ve kendini yeniden üretebilme hakkı tanıyan dini/kültürel çoğulculuk Hindistan’dan İspanya’ya kadar İslam medeniyetinin bütün versiyonlarının ortak özelliğidir. Davutoğlu’na göre, Huntington bu yeni tehdit tanımlaması ile bir taraftan Amerikan silah üretim ve ticaretinin hızlanmasını hukukileştirmekte, diğer yandan İslam dünyası ve Çin ile problemleri olan Hindistan benzeri bölgesel güçlerin konsolide olmasını ve Batı ile işbirliğine yönelmesini sağlamaya çalışmaktadır (Kalm, 2016: 418).

Huntington, 11 Eylül saldırılarından kısa bir süre önce NPQ Türkiye baskısında yayımlanan makalesinde “medeniyetler çatışması” tezini bir ölçüde terk ederek ilgisini dünyanın ekonomi-politik yapısına yöneltir. Burada medeniyetler arası çatışmanın yerini “üç katlı bir dünya yapısı” alır. Birinci katta tek süper güç olan ABD bulunmaktadır. İkinci katta Hindistan, Çin, Japonya, Rusya, Fransız-Alman Avrupa’sı gibi büyük bölgesel güçler yer almaktadır. Üçüncü katta ise büyük bölgesel güç olmaya aday ikincil bölgesel güç olan Pakistan, İngiltere, Kore ve Ukrayna gibi ülkeler bulunmaktadır. Bu kez çatışmanın süper güç ile bölgesel güçler arasında (Hindistan, Pakistan, Japonya-Kore) geçtiği belirtilmektedir (Özyurt, 2017: 251). Dolayısıyla bu makalede “medeniyetler çatışması” tezinin uzaklaşıldığının en önemli kanıtlarından biri çatışma alanlarının medeniyetlerden coğrafi ve ekonomik bölgelere doğru kaymış olduğunun öne sürülmesidir. Fakat 11 Eylül saldırısından sonra Huntington tekrardan temel tezi olan “medeniyetler çatışması”na geri dönmüştür. Kongar’ın tespit ettiği gibi, Huntington’ın tezinin şovenizme yakın duran bir ayrımcılığı teşvik ettiği yönündedir. Yani ortada bir durum saptaması falan yoktur, söylenen şey olması istenen şeyin dile getirilmesinden başka bir şey değildir (Kongar, 2002: 42).

Medeniyetler çatışması bir hayaldir, fantaziden başka bir şey değildir ve Batı’daki gelişmeler, aynı zamanda bir İslam ülkesinde de geçerli olabilir (Zürcher, 2011: 164). Bugün İslam dünyası, hayli zamandır devre dışı bırakılmış olduğu mevcut medeniyetin sorunlarından elbette ki sorumlu değildir. Hatta dünya düzeninin bugünkü şekillenmesi büyük ölçüde Müslümanların bir siyasi odak olarak bertaraf edilmiş olması esasına dayanmıştır. Bu dışlamanın kaçınılmaz sonucu, İslam dünyasının her türlü manipülasyona ama aynı zamanda her türlü tehdit potansiyeli üretmeye de açık kalması olmuştur. Uzun süre de mevcut medeniyetin bütün tehdit söylemi bastırılmış bir dünyayı kurma iradesinin yeniden canlanmasına dayandırılmıştır. Bu tehdit söyleminin her geçen gün daha fazla “kötü Müslüman” tiplemesine dayanıyor olması ortaya çıkan görüntüyü medeniyetler arası bir gerilim olarak algılamayı daha fazla kolaylaştırmaktadır. Çatışmanın medeniyetler arasında olduğu düşüncesinin

yaygınlaşması tipik bir iktidar söylemidir. Bu yolla, var olan düzenin bütün çarpıklıklarının sorumluluğu hayali bir düşmanla paylaşılmış olmaktadır (Aktay, 2010: 234-235). Bu bağlamda “Medeniyetler Çatışması” tezinin Batı’nın egemenliğinin göreceli olarak zayıflamakta olduğu ve Batının evrensellik anlayışının sorgulanmaya başlandığı bir dönemde ilgi bulması, güç kaybeden Batı’nın savunma refleksi olarak değerlendirilmelidir. Bu arada, Batı-dışı dünyanın hem bir takım medeniyetlere bölünerek kendi içinde parçalanmasının kaçınılmazlığı vurgulanmakta hem de Batının yeniden bir kimlik etrafında toplanması için gerek duyulan “Ötekiler” kurgulanmış olmaktadır (Özyurt, 2017: 250). İslam ve Batı arasındaki ilişkilerin doğası gelecek yüzyılda muhtemelen büyük ölçüde değişecektir. Dolayısıyla herhangi bir “Medeniyetler Çatışması” kaderi ile karşı karşıya bulunmuyoruz. Yeter ki bu anlamda her iki taraf bu teorinin gerçeğe dönüşmemesi için elinden geleni yapsın. Dolayısıyla Aktay’a göre de küresel düzenin bugünkü yapısından hoşnut olmayanların rahatsızlıkları, bir medeniyetler çatışması çıkaracak niteliğe sahip değildir. Ortaya olsa olsa bir medeniyet-içi muhalefet çıkarmaktadır. Gerçi bu dünyada süre giden çatışmayı sürekli yeniden üreten mahiyeti itibarıyla az bir şey değildir (Aktay, 2010: 247). Ancak bugün İslam, başlıca tehdit olarak kabul ediliyorsa bu, dünya petrolünün çoğunu İran, Irak ve Suudi Arabistan ürettiği içindir (Ali, 2018: 386). Dolayısıyla bu kaynaklar üzerindeki emeller bitmediği sürece İslamofobi ile ilgili tartışmalar ve olaylar da son bulmayacaktır.

Aktaş’a göre (2014: 51) ise, iletişim ve ulaşım teknolojisinin geliştiği, küreselleşme süreci ile birlikte bir taraftan farklı dil, din ve kültürlerden insanların internet üzerinden rahatça iletişim sağlayabilmesi gelişirken, diğer taraftan Avrupa ülkelerinde İslam karşıtlığı, milliyetçi ve ırkçı hareketlerin yükselişe geçmesi, son derece ilginç bir nokta olarak dikkat çekmektedir. En ilginç olanı da aslında entelektüel dünyada ortaya atılan ve sık sık gündeme getirilen “medeniyetler arası çatışma” teorilerinin ciddiye alınması, taraftar bulması ve halen savunulmasıdır.

İslam ve Müslüman korkusu ile nefreti, Müslümanlara karşı ön yargıyı, ayrımcılığı, ayrıştırmayı, ötekileştirmeyi, damgalamayı, dışlamayı, yabancılaştırmayı, kin gütmeyi, aşağılamayı, saldırganlığı, şiddeti, düşmanlığı vs. beraberinde getirmektedir. Bunun bir oyun olduğunu dile getiren Ulutaş’a göre, İslamofobi oyunu veya İslamofobik oyun, özellikle Batı’da, ABD’de ve ayrıca İslam karşıtı olan birey ve grupların etkili olduğu diğer ülkelerde İslam’a ve Müslümanlara karşı duyulan korku ile bu korkunun getirdiği nefreti konu edinen bir oyundur. Burada küresel aktörlerin yönettiği oyunda, Müslümanlar, kendi iradelerinin dışında kurulan ve kurallarının konulmasında rol sahibi olmadıkları bu oyunda figüran olmak durumunda kalmışlardır. Böylece XX. yüzyılın ikinci yarısında, İslam’a/Müslümanlara karşı süregiden düşmanlık bir fobi boyutuna intikal etmiştir. Bu fobinin İslamofobi haline gelmesiyle, şiddet Müslümanlara/İslam’a yansımıştır (Ulutaş, 2018: 340).

3. Eş Hizaya Getirilmek İstenen İki Kavram: İslam ve Şiddet

Şiddetin ne olduğunu ve niçin ortaya çıktığını, bireyin niçin şiddete eğilimli olduğunu izah etmeye çalışan farklı bilimlerin farklı bakış açılarının ve açıklamalarının olduğu

görülmür. Söz gelimi psikolojik ve antropolojik gözlemler, şiddet eylemini birçok canlı türünün varlıklarını sürdürme eşiği gibi görmektedir. Kimileri için ise psikolojide “şiddet” kavramı bir tür rahatsızlığa işaret etmekte ve tedavi edilmesi gereken bir hastalık gibi algılanmaktadır. Sosyolojik açıdan bakıldığında ise şiddetin toplumsal yapı ve ideolojik olgulara bağlı olduğu hususu öne çıkarıldığı görülmür. Bu bağlamda kişinin kontrol edebilme kapasitesinin çevre yetiştirilme tarzı nedeniyle kısıtlı olduğu; şiddete maruz kalarak büyüyen ya da zaten şiddetin yaygın olduğu bir çevrede yetişen kişilerin suça meylinin, sosyolojik bir arka planının olduğu görüşü savunulmaktadır. Şiddet, çağın dünyasında üzerinde çok fazla konuşulduğu halde tanımını en zor yapılabilen, bir yandan da varlığını günden güne hayatın her alanında hissettiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanoğlu “medenileştikçe” şiddetin azalacağı öngörüsünün aksine çağımız, şiddetin kendini en fazla gösterdiği zaman dilimi özelliğini taşımakta; şiddet olaylarının artması, kitle iletişim araçları ile söz konusu durumlardan daha çok haberdar olunması, şiddetle yüz yüze gelinmesi, hatta çok sık karşılaşma neticesinde duyarsızlaşma ve şiddeti normal kabul etme gibi durumlar sıklıkla dile getirilmektedir. Öyle ki şiddet bugün hem bireysel hem de toplumsal yaşamı biçimlemekte, organize etmekte hatta yönlendirmekte; tercihlerimizi, hedeflerimizi veya isteklerimizi etkileyerek hayatımızı kuşatmaktadır (Türer, 2015: 13-21).

Günümüz dünyasında insanlar, özellikle Batı’da daha yaygın olmak üzere, dinlerin barış ve sevgiden daha çok şiddet ve savaşa neden olduklarına ilişkin bir kanaate sahiptirler. Bilhassa 16. ve 17. yüzyıldaki din savaşlarından sonra Avrupa’da birçok insan, dini şiddetle ilişkilendirmeye başlamış, ilk önce Katolikler, Protestanlar daha sonra Protestan grupların kendi aralarındaki kanlı çatışmalar yıllarca sürmüştür. Buna dayanarak aydınlanma hareketinin önde gelen düşünürleri Haçlı Savaşları ve engizisyonu da hatırlatarak dinin sosyal hayattan çıkarılmasıyla şiddetin en aza indirileceği sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre din; özel alana hasredilmeliydi, sosyal hayatta ise akıl egemen olmalıydı. Ne var ki, 20. yüzyılın sonlarına doğru din kendisine biçilen bu role isyan etmeye, yeniden canlanmaya başlamıştır (Albayrak, 2015: 29). Bu dolayımında ön plana çıkan din ise İslam olmuştur. Özellikle Batı dünyası ve radikal İslam karşıtları İslam’ın savaş dini olduğunu Peygamberinin ise dinini kılıçla yayan bir lider olduğunu iddia etmiştir. Buna binaen Müslümanlar ise İslam’ın bizatihi kendi adından da anlaşılabileceği üzere barış dini olduğunu Peygamberinin ise merhamet elçisi olarak insanlığa gönderildiğini ispatlama gayreti içerisine girmiştir. Bu minvalde özellikle Müslümanlar, İslam’ın bir şiddet dini değil bir barış dini olduğunu iddia etmektedir.

İslam’ın ilk olarak ortaya çıktığı yıllardan bu yana genel olarak İslam, özelde de Kur’an, Hz. Peygamber ve Müslümanlar aleyhinde dile getirilmiş söylemleri ve çalışmalarını aslında İslamofobi, İslam karşıtlığının dini-kültürel-tarihi arka planı olarak görmek tabiatıyla mümkündür. Zira bu söylem ve çalışmalar, genelde Hristiyanlar tarafından ortaya konulmuştur. Bunun ilk ve en dikkat çekici olanı, kilise babalarının sonuncusu kabul edilen Yuhanna ed-Dimeşki’ye ait Yunanca De Haeresibus adlı risalesidir. İslam karşıtı polemik literatürünün ilk örneklerinden olan bu risale, aynı zamanda Ortaçağ Hristiyan yazarlar ile günümüz Batılı çoğu yazarın İslam,

Kur'an ve Hz. Peygamber hakkındaki iddialarında esas aldıkları temel kaynaklarından biridir. Burada da öne çıkan pek çok tutumun yanı sıra, İslam'ı özünde heretik/sapık bir dini hareket olarak takdim etmekte ve İslam'ın orijinal bir din olmayıp Yahudi-Hristiyan bir kökene dayandığı, Müslümanların medeni olmayan şiddet yanlısı geri bir din-kültürün bağılısı barbarlar olduğu gibi pek çok tutum öne çıkmaktadır (Özcan, 2018: 52).

“Barış” anlamına gelen İslam ile olumsuz bir kavram olan “şiddet”in bir araya getirilmesi kolay anlaşılır bir durum değildir. Aslında bu, modern dönemlerde görülen algı yönetimlerinin etkisiyle oluşan bir durumdur. Özellikle yerli ve yabancı önyargılı kimi medya organlarının her fırsatta İslam'ın şiddetle özdeşleştirilmesi, zihinlerde İslam'ın şiddete kaynaklık eden, hatta şiddeti teşvik eden bir din gibi sunulması, konuyu bilmeyen kimselerin yanıltılmasına, İslam'ı “şiddet dini” olarak algılamalarına ve insanlığın İslam'a olan teveccühünü durdurmaya yönelik hareketlerdir (Görmez, 2015: 7). Fakat geçtiğimiz birkaç on yıl boyunca özellikle Müslüman kökenli göçmenlerin farklı şekilde algılanmalarına bağlı olaylar da gerçekleşmiştir: İran Devrimi (1972), Salman Rüşdü Olayı (1989), 1. Körfez Savaşı (1990), Bosna Savaşı (1992), 11 Eylül (2001), Madrid Bombalama Eylemleri (2004), Charlie Hebdo Katliamı (2015) ve son olarak IŞİD'in yol açtığı infial karşısında Avrupa'da yaşanan İslam korkusu yeniden alevlenmiştir (Kaya, 2015: 150).

İslam'ın şiddet ve terör yüzüyle sunulması ve “İslami şiddet” ve “İslami terörizm” gibi ifadelerle, İslam'la şiddet ve terörün buluşturulması, bilimsel çalışmalarla da desteklenmektedir. Ünlü “İslam ve Ortadoğu uzmanı” Bernard Lewis'in çalışmaları buna en iyi örneklerdendir. Lewis, 2001'de The New Yorker'da yayınladığı bir makalesine dayanarak yazdığı ve 2003'de yayımlanan The Crisis of İslam, Holy War and Unholy Terror adlı kitabında İslam'la ilgili Amerika'nın resmi ve sivil ilgililerini tahrik edici bir biçimde bilimsellik kisvesi altında, ama hiç de bilimsellik arz etmeyen şu cümleleri sarf etmektedir:

“Müslümanların çoğu fundamentalist değildir, çoğu fundamentalist de terörist değildir; fakat bugünkü teröristlerin çoğu Müslümandır ve bunlar, kendilerini övünerek böyle tanımlamaktadır. Müslümanların medyada terörist hareket ve eylemlerden “İslami” diye bahsedildiğinde şikayet etmeleri ve medyanın neden benzer biçimde İrlanda ve Bask terörist ve terörizmlerini “Hristiyan” olarak nitelendirmediğini sormaları anlaşılır bir şeydir. Çünkü onlar kendilerini böyle tanımlamıyorlar. Müslümanın şikayeti anlaşılır, fakat haberi rapor edenlere değil, yapanlara yöneltilmelidir.” Görüldüğü üzere Lewis, kurduğu cümle ve kullandığı ifadelerle bir tür dil oyunu yaparak İslam'ı terörizmle ilişkilendirmeye çalışmakta, zihinleri karıştırmaktadır (Okumuş, 2015: 438).

“Korkuyorum. Korkuyorum çünkü birkaç zamandır etrafımda benden farklı olan çok insan olduğunu görüyorum. İşimi alacaklar diye korkuyorum. Kendi fikirlerini ve dinlerini bana dayatmalarından korkuyorum. İşte, metroda, yaşadığım civarda ve oturduğum binada çok fazla... Son zamanlarda sayılarının da arttığını duyuyorum. Korkuyorum çünkü bu insanların çok çocukları var ve ileride sayı olarak bizden daha üstün olacaklar. Okulda çocuklarımızın sınıf seviyesini düşürmektedirler. Bunlardan birçoğu Müslüman ve onlar için dinlerinin

geleneklerimizden daha önemli olduğu için korkuyorum. Birçoğu çıkarıcı ve bizdeki sosyal avantajlardan faydalanabilmek için geliyorlar. Korkmakta haklı mıyım?” (Akt. Yardımcı, CİMADE, 2011: 3).

İnsanı en çok bilmediği tanımadığı ve ya anlamlandıramadığı şeyler korkutur. Bu korkuyu yenmenin en iyi yolu kişinin kendisi için meçhul olan şeyin bilgisine vakıf olmaktan geçer. Hakeza birey, yaşadığı toplum içerisinde hâkim olan kültürün dışında yabancı bir kültürle karşılaştığında da korkuya kapılır. Bu korku, bireyi bilmediği kültüre karşı kendisini nasıl konumlandırması gerektiğine dair harekete geçirir ve birey muhatabını tanıma yoluna girer. Tanıma yoluna girildiğinde karşı kültüre dair dezenformasyon söz konusuysa ya da bilinçli bir şekilde karşı kültüre özgü kodlar manipüle ediliyorsa bu tanıma süreci negatif bir algıyla sonuçlanır ve bunun neticesinde bir fobi ortaya çıkar. Fobinin bir ileri aşaması nefreti ve kını barındıran bir tutumdur ki yaşadığımız yüzyılda ortaya çıkan İslamofobi kavramına baktığımızda bu fobiyi, daha da ötesi nefreti görmek mümkündür. İslamofobi, özellikle “Batı” toplumları tarafından İslam'la tanışmamış kişilere İslam korkusunun aşılınması, bu korkunun beslenmesi ve İslam'a yönelik öfkenin, nefretin, ayrımcılığın had safhaya ulaştırılması neticesinde ortaya çıkmış bir kavramdır. İslamofobi'nin boyutlarını anlamak için İslam'a yönelik olarak yürütülen korku politikalarına bakmak yeterlidir. Korku politikaları gereğince; TV, sinema, sosyal medya vb. ideolojik aygıtlar, bizzat kendilerinin tehlike altında olduğu düşüncesini diri tutmak için kullandıkları araçlardır. Bu araçlar vasıtasıyla ötekileştirdikleri ve damgaladıkları her bir Müslüman aslında kendi toplumlarını bir arada tutabilmek için oluşturdukları ortak düşmanlardır (Yardım, 2015: 141).

Gün geçmiyor ki gerek yazılı gerekse görsel medyada dünyanın hemen her bölgesinde şiddet ve terör eylemlerinin her türlü karşıma sıradan bir haber olarak çıkmasını. O kadar kanıksadık ki bu durumu artık şiddet haberleri adeta norm; şiddet içermeyen haberler ise istisnadır. Bu yönüyle şiddet ve terör hayatın bir gerçeği dahası bir parçasıdır. Dünyada cereyan eden çeşitli şiddet ve terör olayları incelendiğinde karşımıza çıkan tablo birkaç cümleyle şöyle özetlenebilir: i) Şiddet evrenseldir. Şu ya da bu çeşidiyle hemen her toplumda görülür. ii) Şiddet; sosyal, siyasal, ekonomik, etnik ve mezhepsel sebep ve saiklerle ortaya çıkabilir. iii) Bu gerçekler ortada dururken şiddetin dinden özellikle de İslam'dan kaynaklandığı şeklindeki bir algı gerek toplumumuzda gerekse dünya kamuoyunda sürekli olarak gündemde tutulmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında temel sorunun şu olduğu söylenebilir: “Neden ısrarla şiddet ve terörün din ama özellikle de İslam kaynaklı olduğu şeklinde bir algı oluşturulmaktadır?” Bugün dünya düzenine baktığımızda dünyanın bir geçiş döneminde olduğunu söyleyebiliriz. Dünya bir bütün olarak bir krizden geçmektedir. Slavoj Žižek'in tabiriyle “eski öldü yeni ise henüz doğmadı.” Dolayısıyla da bir istikrarsızlık söz konusudur. Şiddet, rekabet, çatışma ve kaos, küresel ölçekte daha çok bu içinden geçtiğimiz geçiş sürecinden kaynaklanmaktadır (Bayraklı ve Yerlikaya, 2017: 54).

1991 yılında SSCB dağıldıktan sonra ABD, tek başına bütün dünyayı sahip olduğu imkanlar üzerinden daha doğrudan dizayn etmeye başladı. 91 yılındaki Körfez Savaşı bunun ilk örneğini teşkil etmekteydi. Fakat kısa süre

içerisinde bunun pek kolay olmadığı hatta mümkün olmadığı anlaşıldı. Avrupa'nın ortasında 90'lı yılların ilk yarısında Boşnakların faili meçhul tabiri caizse faili belli ama hukuksal olarak belli olmayan kimsenin cezalandırılmadığı bir soykırım yaşandı. Birleşmiş Milletler buna seyirci kalmıştır. Bunun hemen arkasından Afrika'nın ortasında Ruanda ve Burundi de daha fazla insanın hayatını kaybettiği başka bir soykırım yaşanmıştır. BM, ABD veya Katolik Kilisesinin de dahiliyle yine olaylar karşısında sessiz kalındı ve bir şey yapılmadı. Ve en sonunda tabiki Ortadoğu'da hemen yanı başımızda yaşadığımız neredeyse 500-600 bin insanın hayatını kaybettiği Suriye krizinde yine ABD hemen hemen hiçbir şey yapmamıştır. Hatta bakıldığında kimyasal silahların kullanılmaması gibi ilan ettiği kırmızı çizgileri vardı. Fakat Ağustos 2013 yılında kimyasal silahlar kullanıldığı iddia edilmiş ve 1429 insanın hayatını kaybetmiş olmasına rağmen dünya başta olmak üzere ABD yine uluslararası kamuoyuna verdiği sözü yerine getirememiştir. Dolayısıyla bugün içerisinde yaşadığımız dünyada bir düzensizlik hakimdir. Bir kriz vardır. Bu bağlamda baktığımızda Batı ve ABD tek başlarına artık dünyayı yönetememektedir. Batının hegemonik duruşu kaybolmuştur. Bunun en büyük etkenlerinden biride burada bir tarafın sahip olduğu ekonomik imkanların azalmasına bağlıdır (Bezci, 2017: 50-55).

Barış dediğimiz şeyin ya da şiddetsizliğin aslında temelde iki ayağı vardır: birincisi adalet, ikincisi ise uzlaşdır. Bu anlamda siyaset teorisi de Kant'tan beri bu konuyla uğraşmaktadır. Bir anlamda bir evrensel barış ilkesi çerçevesinde rasyonel karar alma mekanizmaları oluşturularak bir evrensel değerler sistemi oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ancak bu evrensel değerler teorisindeki karşılığıydı. Pratikteki karşılığı aslında daha Hegelyan bir örneksellik üzerinden okunacak bir şeydir. Yani biz zaman zaman Türkiye'yi Ortadoğu'ya örnek gösteriyoruz. Fakat Batı siyasal düşüncesinde, Batı bizi kendisini bütün bir dünyaya örnek olarak sunmuştur. Bu anlamda baktığımız zaman örneksellik iddiası ise aslında "bize benzeyen" iddiasıdır. Yani bize benzediğiniz zaman bir şekilde evrensel değerlere sahip olabilirsiniz iddiasıdır. Örneğin; şiddet konusunda belki de en önemli sorunlardan biri hiç fark etmediğimiz tarzda bu benzetme tarzıdır. Avrupa'nın bütün dünyaya örnek olduğudur. Avrupa sekülerleşirken evrensel değerlerin Arap olsun, Japon olsun herkes için geçerli olacağını düşünmüşlerdir. Fakat zamanla tarih bize göstermiştir ki aslında hikâye böyle değildir. Avrupa'daki sekülerleşme dediğimiz şey aslında Hıristiyan değerlerin sekülerleşmesinden başka bir şey değildir. Bu bağlamda belki de Batı dışı toplumların özellikle de tepki gösterdiği şey tam da bu Batı'nın onları çağırdığı örneksellik iddiasının farkına varışları olmuştur. Tabiki bu örneksellik iddiası şu anlamda başarılı olabilirdi: Gerçekten bütün dünyaya hegemon bir sistem kurulabilseydi bu örneksellik iddiası sorun oluşturmazdı. Dolayısıyla da bu şiddet dediğimiz olgunun Batı'nın hegemonik gücünü kaybetmesiyle bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz (Görmez, 2015: 7-10).

Ama bunun ötesinde biz sadece terör kısmını görmekteyiz. Ya da bize öyle gösterilmektedir. Örneğin; şiddet dediğimiz zaman daha geniş çerçevede bakarsak Almanya'da 2016 yılı içerisinde mültecilere dönük olarak binden fazla saldırı gerçekleşmiştir. Peki bunların örneğin en son Londra'da

gerçekleşen bıçaklı saldırı olayından farkı nedir? Almanya'da mesela siyahi oldukları için evi basılıp öldürülen insanlar olmuştur. Aynı olaylar orda da yaşanmaktadır. Hatta bizatihi mülteci kampları yakılmıştır. Bunun yerine parlamento binasını ateşe veren Müslüman olunca terör olmakta fakat ateşe veren Alman olunca bu durum daha tolere edilip basite indirgenmektedir. Burada sorulması gereken soru şudur: Nasıl oluyor da hangi saiklerle İslam terörle özdeşleştiriliyor ve biz buna nasıl inanıyoruz? (Görmez, 2015: 9).

Hegemonyanın temel değişmez unsurları vardır. Bunlardan en önemlisi de askeri güce sahip olmasıdır. Bir diğeri ekonomik imkanlara sahip olmasıdır. Fakat en az bunlar kadar önemli olan bir diğer unsur ise "bilgiye hakimiyettir." Tabiri caizse kapitalist bir söylemle ifade edecek olursak bilgi piyasasına sahip olmaktır. Örneğin; sosyal medyayı kontrol etmek, ana akım medya platformlarını kontrol etmek gibi. Şu anda üretilip dünya kamuoyuna servis edilen bilgiler daha çok Batılı merkezlerde üretilmektedir. Londra, Frankfurt, Washington vs. dolayısıyla da bir kere İslam dininin şiddetle, terörizmle yüksek düzeyde irtibatlandırılmasının birincil nedeni bilginin hakimiyeti üzerinden Batı'nın yaratmış olduğu algıdır. FBI'nın ABD'de iç tehditlerin araştırılması konusunda hazırladığı raporda, 2005'ten 2015'e kadar ABD'de gerçekleştirilen terör eylemlerinin sadece yüzde 6'sını Müslümanlar gerçekleştirmiştir (<https://www.fbi.gov/file-repository/stats-services-publications-national-gang-report-2015.pdf/view>). Bu şu demek; yüzde 94'ünü Batı dışı gruplar gerçekleştirmiştir. Bunların yüzde 7'sini radikal Yahudiler oluşturmaktadır. Müslümanlarla hemen hemen aynı rakamda fakat baktığımızda şöyle bir fark vardır: Yahudiler biliyoruz ki dünyada ama özellikle ABD'de zengin tabakayı oluşturmaktadır. Müslümanlarda çok yoksul olmamakla birlikte zengin tabakada da yer almamaktadırlar. Fakat aynı nüfusa sahip iki din mensupları aşağı yukarı aynı düzeyde radikalleşmişlerdir. Radikal eylemlerde bulunmuşlardır. Avrupa'ya baktığımızda da benzeri bir manzara söz konusudur. Fakat tanıtım kısmında fark ortaya çıkmaktadır. Örneğin, ABD'de CNN İNTERNATONAL'i takip ediyorsanız muhtemelen Ortadoğu'daki Yahudilere acırsınız (Bezci, 2017: 51).

Şiddetin İslam ile özdeşleştiriliyor oluşu aslında bir tarihsel sonucun yansımasıdır diyebiliriz. II. Dünya Savaşı öncesinde terör diye bir şeyden bahsettiğimizde; sömürge ülkelerinde sömürgecilere karşı bir karşı çıkışı temsil etmekteydi. Hatta bunun terör olan boyutları vardı. Veyahut Gandhi'nın yaptığı gibi sivil itaatsizlik boyutları vardı. Bakıldığında aslında bu bir direniş terörüydü. II. Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB ve ABD'nin konum alışıyla bu durum ideolojik bir teröre dönüşmüştür. 90'lı yıllarda ise tarihsel bağlamda İslam'ı düşmanlaştırma hikâyesi üzerinden kurulmaya başlandığı için aslında terörde İslam üzerinden konuşulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda İslam düşmanlığı da "İslam terörüne" dönüşmüştür. Örneğin, bugün bir intihar saldırısı olduğu zaman aynı intihar Tibetteki bir Budist rahip tarafından da gerçekleştirilebilir. Fakat Budistin yaptığı terör olmamaktayken Müslümanın yaptığı ise terör olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla da tarihsel kesit olarak İslami terörden bahsetmek ya da Kur'an-ın bir şiddet kitabı olduğunu söylemek aslında birbirini besleyen düşmanlaştırma olgularıdır. Bu tarihsel kesitte de bunun daha farklı bir tarafa evrileceğini tahmin

edemiyoruz. 1990 sonrasında İslamofobi özellikle Avrupa'nın, ABD'nin Ortadoğu ile ilgili bir hesaplarının sonucudur. Örneğin, Ortaçağ'da da bir İslam korkusu vardır. Ama İslam bir din olarak eleştirilmektedir. Kadın haklarından bahsedilir, cennet nimetlerinin maddi oluşu eleştirilir, poligami eleştirilir. Fakat bugün artık İslam'ın eleştirisi bir din olarak değil; tabiri caizse bir strateji olarak işlemektedir (Göknel, 2015: 23).

İslam'ın şiddetle bağdaştırılmasındaki bir diğer temel unsur; İslam dünyasına ait kavramların hoyratça kullanılmasıdır. Batı dünyasındaki İslam karşıtlarının dilini, kullandıkları kavramları incelediğimiz zaman üç grup kavram kullandıklarını görmekteyiz. Bunların önemli bir kısmı İslami kavramlardır. Şeriat, cihat, ölüm severlik, poligami, kadınların sünneti gibi birçok İslami kavramlar kullanılmaktadır. Fakat bu kavramlar negetifleştirilerek kullanılmaktadır. Bu kavramlara semantik bir müdahale söz konusudur. Örneğin, cihat mefhumu çok geniş kapsamlı bir kavram iken cihadın İslam literatüründe oturmuş belli başlı kriterleri olmasına rağmen cihat kavramını terörist bir faaliyet olarak tanımlamaktadırlar. Yani içi boşaltılıp yeni bir anlam yüklenmektedir. Bunlar yoluyla da yerleşik toplumu denetlemeye, onların adeta zihinlerini kontrol etmeye çalışmaktadırlar (Canatan, 2007: 35-36).

Cherribi'ye (2018: 118) göre "Cihat" kelimesi, Müslümanlar tarafından Batı'ya karşı ilan edilmiş askeri savaş anlamında kullanılmaktadır. Bu terimin gerçekte daha derin Kur'an-i manası çok daha kapsamlıdır ve daha ziyade "çaba göstermek" fikrine işaret etmektedir. Cihat kavramının din ve şiddet ilişkisi sosyolojik temeller üzerinde daha iyi anlaşılacaktır. Çünkü din ve şiddet ilişkisinin sadece Müslümanlıkla öne çıkmadığını görürüz. Hristiyanlık tarihinde hatta Hristiyanlığın yakın tarihinde de musevilik-yahudiliğin genel tarihinde de şiddet ve din arasında kurulabilecek tarihi bir karşılık vardır. Fakat bugün İslam dünyasına baktığımızda Irak ve Suriye'de DEAŞ'ın, Afganistan'da Taliban'ın, Pakistan'da El Kaidenin işgale uğramış biraz da küreselleşmenin getirdiği yeni emperyalist ortaklarla Müslümanların kendi coğrafyalarında kendi siyasi kaderlerini domine edemediği alanlarda böyle terörle özdeşleşmiş örgütlerin münbit bir alan bulduğunu görmekteyiz. Bunun dinden kaynaklı temelleri vardır bunu kabul etmemiz gerekmektedir. Bunu meşrulaştıran dini bir arka plan bulmak her zaman için mümkündür.

"Cihat" kavramını genel itibariyle Batılı güçler kullanılmaktadır. İslam dünyasına veya Müslüman ülkeler üzerinde takip ettikleri yeni paradigmaya yeni stratejilere göre uyguladıkları siyaseti meşrulaştırmak için "cihadist" akımlar üretmektedirler. Bunlar kendileri için veya dünya barışı için bir tehdit olarak kullanılmaktadır. Ancak bu kavram Batının bu yeni sömürgeciliğine itiraz etmek isteyen bunu gerekçe gösterip isyan eden ve kendi topraklarında böyle münferit bir takım hareketlerle terörist eylemlerde bulunan Müslüman gruplar da bu kavramı kullanılmaktadır. Yani bu grupların aslında çok da geleneksel İslami mahiyete sahip olmadığını söyleyebiliriz. DEAŞ çok yaygın kullanılan bir örnek ama DEAŞ aynı zamanda modern bir örgüttür. Yani modernitenin her türlü imkânlarını kullanan medyasını, teknolojik imha silahlarını ve modern devletin ayrımcı özelliklerini, baskıcı özelliklerini kullanan modern mentaliteyi de benimseyen

bir örgüttür. Dolayısıyla kendi içinde paradigmatik çelişkileri de barındırmaktadır. Meşrulaştırma için cihat kavramının kafaları karıştıracak şekilde hem batı tarafından hem de İslam dünyasındaki hareketler tarafından kullanıldığını görmekteyiz. Yani cihat bugün İslamofobların da özellikle bir takım şekiller karikatürize edilmiş resimlerle İslam dünyasının karşısına çıkarılan bir kavramdır (Canatan, 2007: 27-28).

Lewis'e göre İslam tarihi, "dini ve kültürel öteki"ni tahakküm altına alma tarihinden ibarettir. Aynı şekilde Müslümanların "cihad" kavramı, militan bir ideolojinin temelini oluşturur. Cihad, sosyal alana taşındığında 'kutsal savaş' haline gelir. Bu savaşın muhatapları olan Yahudi ve Hristiyanların tek suçu, Müslüman olmamalarıdır. Nitekim Lewis'e göre, modern dönemdeki cihad hareketleri de bütün dünyayı İslam'ın tahakkümü altına alma ideolojisidir. Lewis'in bu abartılı iddialarının, İslam'ın temel öğretileri ve tarihi tecrübesiyle çeliştiği ortadadır. Bu anlamda Bernard Lewis ve bu ideoloji etrafında şekillenen düşünürlerin tarih okumalarındaki seçiciliği bu ideolojik kurguya hizmet etmektedir. İslam ilahiyatında, cihat kavramıyla ilgili yapılan tartışmalarda, insanın gelişimiyle ilgili bir boyut olduğu gibi İslam kültürel manada insanın özgürlüğünü yok etmeye çalışan hareketlere karşıda bir güç olarak cihadı öne çıkarmaktadır. Fakat bugün bu kavramın kendi anlam ve kodlarından sıyrılarak hem batıdaki kullanılışı em İslam dünyasındaki yansımalarına baktığımızda Müslümanları da kaygılandırmaktadır (Kalın, 2016: 415).

Canatan (2017: 138) göre ikinci bir grup kavram daha vardır ki; bunlar pozitif kavramlardır. Batı dünyasına ait kavramlardır. Bunlar; demokrasi, laiklik, insan hakları, kadın hakları gibi bir takım modern kavramlardan söz edilmektedir. İddia Şudur ki; İslam bu kavramları tanımamaktadır. Hatta bu kavramlara taban tabana zıttır. Onun için bu kavramların, bu değerlerin yaşatıldığı dünyada İslam bir arada yaşamaya müsait bir din değildir. Dolayısıyla Batılı entelektüellere göre bu kadar negatif değerlerle pozitif değerler bir arada yaşayamaz. Üçüncü grup kavram ise daha sosyolojik kavramlardır. Fakat birlikte yaşam sürecinde de önemli anahtar kavramlar haline gelmişlerdir. Örneğin, göç ve çokkültürlülük. Bu kavramlarda kullanılmaktadır. Fakat olumsuz anlamda kullanılmaktadır. Göçün çoğunlukla Müslüman ülkelerden Batı dünyasına gerçekleştiğini ve bununla Batı dünyasını İslamlaştırıldığı iddia edilmektedir. Bir anlamda demografik bir cihaddan söz edilmektedir.

Yine entegrasyon kavramı çok kilit bir kavramdır. İslam'ın ve Müslümanların Batı dünyasına entegre olmak istemedikleri; entegrasyon süreçlerini İslam'ın engellediğine dair bir söylem vardır. Bir diğer kavram ise anti-semitizm kavramıdır. İslamofobi kavramı ile anti-İslamizm kavramı arasında bir ayırım yapılmalıdır. İslamofobi, özellikle de Batı dünyasında yerleşik toplumların yeni gelen Müslümanların, göçmenler karşısındaki olumsuz tepkilerini dile getiren bir üst başlık olarak ifade edebiliriz. Fakat anti-islamizm, ideoloji elitlerinin ortaya koyduğu politik bir içeriği olan kavramdır. İzm'e vurgu yapacak olursak aslında bilinçli İslam karşıtlığını içeren bir kavramdır. Yani Müslümanların da anti-semite oldukları yolunda aşırı sağ kesimlerin bir söylemi vardır. Anti-semitizm ve anti-islamizm Batı

dünyasında tarihsel bir derinliğe sahiptir. Ancak bu benzerliklere rağmen çok önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıkların başında anti-semitizmin temelini hem ırksal hem de dinsel-kültürel olmasıdır. Yahudilerde ırk ve din kavramaları özdeş kabul edilmektedir. Yahudi dinine “girilmez”, Yahudilik soy ve köken yoluyla doğumla elde edilir. Bu bakımdan anti-semitizm hem ırksal hem de dinsel-kültürel anlamda bir yabancı düşmanlıktır. Oysa anti-islamizm, saf anlamda dine ve kültüre dayalı bir düşmanlık biçimidir. Irk ve etnik kökeni ne olursa olsun anti-islamist, her Müslümanı tehlikeli ve tehdit edici bulur (Canatan, 2007: 27).

İslam dünyasının birçok yerinde yaşanmakta olan şiddet olayları, savaşlar sorunu Müslümanlardan kaynaklanıyor olduğunu düşünmeyi neredeyse normalleştirmiş durumdadır. İslamofobi, yani İslam ve Müslüman nefret, sorumlusu yine bizzat Müslümanların olduğu “anlaşılabir tepki” olarak benimsenmeye yüz tutuyor. Aslına bakarsanız antisemitizmin meşrulaştırılması da farklı bir yol izlemiş değildi. “Neticede Yahudiler kendilerinden nefret edilmeyi hak edecek işler yapıyorlardı. Anti-semitiklere yapacak bir şey kalmıyordu.” Müslüman nefretinin suçluları da nefretin sahipleri değil, bu nefreti hak edecek şeyler yapan Müslümanlar oluyor. Avrupalı değerlere hiçbir zaman ayak uyduramıyorlar, Avrupa ile entegre olmanın gereklerini yerine getiremiyorlar. (Aktay, 2015: 10).

Korku, yaşadığımız siyasal sürecin en önemli politik kar aracıdır. Giddens’a göre küresel güçler toplumu artık kaygı ve endişe hisleri üzerinden kontrol altında tutmaktadır. Faşizan veya totaliter rejimlerde, statükoyu koruma stratejilerinin bir parçası olmak üzere bir ‘düşman’ yaratmak için korku ve endişe söylemleri seri olarak üretir. Ancak yine yeni olmayan bir şey daha vardır ki bu tarz söylemlerle elde edilen sonuçlar genellikle insanlık tarihinde bol bol ‘insanlık suçları’ da eklemiştir. O yüzden korkuyu siyasete alet etmek, “insanlık suçlarına götüren bir yol olarak “çağdaş siyaset anlayışında defalarca yargılanıp mahkum edilmiş bir suçtur (Aktay, 2010: 203).

Terör saldırılarının tetiklediği bir sürü yorum farklı İslam ve Müslüman algılarını yeniden gündemin merkezine yerleştirmiştir. Kimine göre İslami terörizm bizzat İslamiyet dinine içkin bazı özelliklerle açıklanabilirdi. Çağdaş İslam’da dini otorite, küfür kavramı ve ölüm fetvaları bir kez daha soruşturma konusu oldu. Kimisi içine terörizmin asıl sebebi jeopolitik ortam ve Avrupalı Müslümanların sosyoekonomik durumlarıydı. Ayrıca sahipsiz gençlerin cihatçılar tarafından beyinlerin yıkanması, teröristlerin kimlikleri, toplumsal yaşam seyirleri, radikalleşme nedenleri, haksızlık duygusu, Irak’taki ve Suriye’deki savaşlar da hatırlatıldı (Göle, 2015: 14).

2008 Dünya Ekonomik Forumu’nun İslam ve Batı: Diyalogun Durumuna İlişkin Yıllık Rapor’u Müslüman ve Batılı toplumlar arasında artan gerilime işaret etmektedir. 2007 yılında yirmi bir ülkede yapılan bir ankete dayanan bu rapor, ankete katılanların çoğunluğunun İslam ve Batı arasındaki ilişkilerin kötüye gittiğine inandığını göstermektedir. Müslümanların büyük bir çoğunluğunun Batının İslam’a saygı göstermediğine inanması, buna mukabil Batıların tam zıt düşünceye sahip olmaları ve Batıların Müslümanlara saygı duyduklarına inanmamaları dikkat çekicidir. Bu, bir iletişim kopukluğundan daha

büyük bir soruna işaret etmektedir. Müslüman-Batı ilişkilerinde hakim olan mevcut kavramsal çerçeve, nasıl tanımlanırsa tanımlansın, şu ana kadar ortak bir zemin tesis etmekte ve ortak bir ufuk telkin etmekte başarısız olmuştur (Kalin, 2018: 39). Örneğin; Kuzey İrlanda’daki siyasi olduğu kadar dini de olan Protestan-Katolik çatışması örneğinde, din, siyasi analizin bir unsuru olarak gündeme getirilmez. Diğerleri arasında bir vakıa olarak zikredilir ve dine daha fazla anlam atfedilmez. Fakat Müslüman dünyasındaki çatışmalar örneğinde tartışma bambaşka bir yön kazanır. Dini, kültürel, tarihi ve hatta eskatolojik açıklamalar, Müslümanların neden ve nasıl şiddet içeren, irrasyonel, gerici ve intihar eğilimli eylemleri ürettiğini açıklamak için ileri sürülür. Mesela İngiltere’de Londra bombalarını gerçekleştiren Müslüman İngiliz gençler, “ülkede yetişmiş teröristler” olarak tanımlanmaktadırlar; halbuki “hem Kuzey İrlanda’da hem de anakarada terörist eylemlere karışmış Kuzey İrlanda doğumlu bireyler hakkında” buna benzer hiçbir isimlendirme kullanılmamıştır (Allen, 2007: 153). Dolayısıyla bakıldığında bu dinleri özünde terörist, şiddet yanlısı olduğunu söylemek ne kadar yanlıssa benzer şekilde İslam coğrafyasındaki şiddet olaylarına bakıp İslam’ı şiddetle ve terörle ilişkilendirmek de bir o kadar hatalıdır.

Byung-Chul Han’a göre toplum, içinde barındırdığı her türlü şiddet uygulamasını dışarı aktarmak için bir kurban seçer ve o kurbanın sevabı üzerinden kendi içinde barışır ve şiddeti dışına atmış olur: “Çünkü kurban ilk planda birbirine yakın kişiler arasındaki fitne ve rekabeti, kıskançlığı ve kavgayı ortadan kaldırma iddiasındadır; topluluk içinde uyumu yeniden tesis eder, sosyal dayanışmayı güçlendirir.” Kurban burada bir tür paratoner işlevi üstlenir. Şiddet kurnazca bazı nesnelere yönlendirilmiş olur (Han, 2018: 24). Dolayısıyla aslında bugün Batının kendi sosyal dayanışmasını güçlendirmek ve kendi iç meselelerinde yaşanan olumsuzlukların yaratmış olduğu tepkileri başka tarafa yönlendirmek için seçtiği kurban da İslam ve Müslümanlardır.

Genel olarak İslam’ın tarihsel tecrübesinde de görüldüğü gibi kültürel çeşitliliği ortadan kaldıracak ve başka din sahiplerine İslam’ı dayatacak bir İslâmi globalizmden söz etmek mümkün değildir. Bugün pratik olarak bu zaten imkansızdır; çünkü Müslümanlar global güçler arasında şu an itibarıyla zayıf bir durumdadır. Tarihsel olarak güçlü olduğu zamanlarda da örneğin, Osmanlı millet sistemi tecrübesinde ve nizam-ı alem siyasetinde görüldüğü gibi İslam, dini ve kültürel farklılıklara dokunmamıştır. Müslümanlar, tarihsel olarak genellikle toplumların yerel özelliklerini korumalarına yardımcı olmuştur (Okumuş, 2015: 434). Dolayısıyla yersiz korku ve şiddet öğeleriyle İslam’ı karalamak, eksik ya da yanlı bir tarih okumasından da kaynaklanmaktadır.

4. Sonuç

Bu çalışmamızda Batıda var olan Medeniyetler Çatışması tartışmalarına rağmen yıllardan beri artmakta olan İslamofobinin yaygınlaşmasının nedenlerini ortaya koymaya çalışılmıştır. İslam ve Batı toplumları arasındaki etkileşim bin yıldan fazla bir süredir kesintisiz olarak devam etmiştir. Ancak bu etkileşim veya karşılaşma biçimi modern dönemde farklı surete bürünmüştür. Yanı sıra yaşadığımız dünyanın küçük bir köy haline gelmesi ve

sınırların ortadan kalkmasıyla -küreselleşmeyle beraber-mevcutta var olan etkileşim alanlarının ve karşılama sahalarının değişmesine sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla ilişkilerde, resmi ve politika düzeyindeki birlikteliğin ötesine geçilmiştir. Bu bağlamda S. Huntington'ın 'Medeniyetler Çatışması' tezi etrafında gelişen tartışmalar, AB ülkelerinde gittikçe yükselen bir İslam karşıtlığını ve çatışma ortamını körüklemiştir. Dünya adeta tekrardan iki kutuplu bir kamplaşmaya doğru yönlendirilmeye çalışılmıştır.

İslamofobiye karşı koymak istiyorsak en temel gaye, birarada yaşama alışkanlığına ve tecrübesine sahip bireyler, vatandaşlar yetiştirmek elzemdir. Bunun için ise birbirine değer veren ve birbirini koruyan herkes için adil bir toplum yaratılmalıdır. Dolayısıyla ilk olarak toplum içine nüfuz eden "biz" ve "onlar" gibi ayrımlar ortadan kaldırılmalıdır. İslamofobi fenomenin kapsamını ve doğasını anlamak için gayret göstermeliyiz. İyi yapılmış bir okumadan sonra İslamofobiye meydan okunmalıdır. Bu doğrultuda İslam ve Batı ile ilgili yanlış bilgilendirilmiş anlatıların dolaşımına girdiği yerlerde bunlar parçalanmalıdır. Popüler kültürde dolaşan İslam ve Batı hakkında baskın fikirlerin, doğru veya yanlış olanı tespit edilip önlem alınmalıdır.

Kaynakça

- Acar, MS. (2003). Medeniyetler çatışması mı, menfaatler çatışması mı? *Politika Dergisi*, 1-15.
- Aktaş, M. (2014). Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(1), 31-54.
- Aktay, Y. (2010). *Korku ve İktidar*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Aktay, Y. (2015). *Küreselleşme, Çokkültürlülük, Sahicilik*. İstanbul: Tezkire Yayınları.
- Albayrak, K. (2015). Şiddet Karşısında İslam. B. Erul (Ed.), *Diğer Semavi Dinlerde Şiddet*, içinde (29-77. ss). Ankara: DİB Yayınları.
- Ali, T. (2018). Medeniyetler Çatışması ve Samuel Huntington. M. Yılmaz (Ed.), *Medeniyetler Çatışması*, içinde (385-391. ss). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Allen, C. (2010). *Islamophobia*. Ashgate e-book, UK: MPG Books Group.
- Bayraklı, E, Yerlikaya, T. (2017). Müslüman toplumlarda İslamofobi: Türkiye örneği. *Ombudsman Akademik*, 4(7), 51-70.
- Bezci, B. (2017). Avrupa siyasetinde aşırı sağ anlamak, Uluslararası Politik, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi*, Ankara – Türkiye, Bildiri Özetleri Kitabı Abstract Book: 45.
- Canatan, K. (2007). Anti-İslamizm ve Anti-Semitizm: Tarihsel ve Kavramsal Farklılıklar ve Benzerlikler. K. Canatan, Ö. Hıdır (Ed.), *Batı Dünyasında*
- Kalın, İ. (2018).). İslamofobi ve Çokkültürlülüğün Sınırları. İ. Kalın, John L. Esposito (Ed.), *Bir Korku İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde (19-63. ss). Ankara: Eski Yeni Yayınları.
- Cesari, J. (2018). Batı'da İslamofobi: Avrupa ve ABD Arasında Bir Mukayese. İ. Kalın, John L. Esposito (Ed.), *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi* içinde (59-80. ss). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Cherribi, S. (2018). Bir Saplantının Canlanması: Hollanda, Almanya ve Avusturya'da İslamofobi. İ. Kalın, J. Esposito (Ed.), *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi* içinde (87-102. ss). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Dallmayr, F. (2018). Medeniyetler Çatışmasının Ötesinde. M. Yılmaz (Ed.), *Medeniyetler Çatışması ve Samuel Huntington* içinde (349-361. ss). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2018). Fukuyama'dan Huntington'a Bir Bunalımı Örtme Çabası ve Siyasi Teorinin Pragmatik Kullanımı. M. Yılmaz (Ed.), *Medeniyetler Çatışması ve Samuel Huntington* içinde (517-525. ss). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Dönmez, Rasim Ö. (2004). Küreselleşme, Batı Modernliği ve Şiddet: Batı'ya Karşı Siyasal İşlem. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(4), 81-114.
- Fukuyama, F. (2016). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Fuller, Graham E. (2018). Medeniyetler Çatışması. M. Yılmaz (Ed.), *Medeniyetler Çatışması ve Samuel Huntington* içinde (253-263. ss). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Göknel, E. (2015). *Öteki'den Düşman'a İslamofobi*, İstanbul, Kanes.
- Göle, N. (2015). *Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Görmez, M. (2015). Sunuş. B. Erul (Ed.), *Şiddet Karşısında İslam* içinde (7-13. ss). Ankara: DİB Yayınları.
- Görmez, M. (2015). Sunuş. İçinde: B. Erul (Editör). *Şiddet Karşısında İslam*, Ankara, DİB Yayınları, 7-13.
- Günerigök, M. (2018). *Risk Toplumu ve Din: Yeni Bir Sosyolojiye Doğru*. Ankara: Maarif Mektepleri.
- Han, Byung C. (2018). *Zamanın Kokusu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- hobia-A-Challenge-for-Us-All.html. <https://www.fbi.gov/file-repository/stats-services-publications-national-gang-report-2015.pdf/view>
- Huntington, S. (2018). Medeniyetler Çatışması mı? M. Yılmaz (Ed.), *Medeniyetler Çatışması ve Samuel Huntington* içinde (21-55. ss). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Kalın, İ. (2016). *Ben, Öteki ve Ötesi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kalın, İ. (2016). *İslam ve Batı*. Ankara: İSAM Yayınları. *ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi* içinde (37-52. ss). İstanbul: İnsan Yayınları.

- Kaya, A. (2015). Refah Devletinden Neoliberal Devlete Geçiş ve İslamofobizm. *Sosyoloji Divanı*, 3(6), 149-177.
- Kongar, E. (2002). *Yeni Emperyalizm, Huntington ve Eleştirisi*. (Çevrimiçi) https://www.kongar.org/makaleler/mak_ye.php, 18.04.2002.
- Kumar, D. (2016). *İslamofobi İmparatorluğun Siyaseti*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Lewis, B. (2017). *İslam ve Batı*. Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Okumuş, E. (2015). Müslümanların İslamofobi ile İmtihanı E. Okumuş (Ed.), *İnsanlığın İslamofobi ile İmtihanı* içinde (354-384. ss). Ankara: Eski Yeni Yayınları.
- Okumuş, E. (2017). *Din ve Kültür*, Ankara, Maarif Mektepleri.
- Özcan, H. (2018). Batı'da İslam Karşıtı "Aşırı Sağ"ın Dini-İdeolojik ve Tarihi Temelleri. E. Okumuş (Ed.), *İnsanlığın İslamofobi ile İmtihanı* içinde (190-214. ss). Ankara: Eski Yeni Yayınları.
- Özsüer, E. (2018). *Türkrotia: Avrupa'da Türk İmajı*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Özyurt, C. (2017). *Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Runnymede Trust. (1997). *Islamophobia: A Challenge For Us All*. Erişim Tarihi: 10.03.2018, <https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamop>
- Şentürk, R. (2020). *Açık Medeniyet: Çok Medeniyetli Toplum ve Dünyaya Doğru*, (6. Baskı). İstanbul, İz Yayıncılık.
- Türer, C. (2015). Şiddetin Neliği ve Kavramsal Çerçevesi. B. Erul (Ed.), *Şiddet Karşısında İslam* içinde (13-29. ss). Ankara: DİB Yayınları.
- Ulutaş, E. (2018). Seçmeli Uzaklık: Batı'da Çok Kültürlülük Romantizminden İslam Fobiasına. Ejder Okumuş (Ed.), *İnsanlığın İslamofobi ile İmtihanı* içinde (331-343. ss). Ankara: Eski Yeni Yayınları.
- Yardım, M. (2015). Göçmen Algısından Mülteci Fobiasına: Avrupa Tecrübesi. *Sosyoloji Divanı*, 3(6), 129-149.
- Yılmaz, M. (2018). Medeniyetler Çatışması'na Giriş. M. Yılmaz (Ed.), *Medeniyetler Çatışması ve Samuel Huntington* içinde (7-11. ss). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Zürcher, Erik J. (2011). *Medeniyetler Çatışması Işığında İslam, Türkiye ve Avrupa Birliği*. Ankara: Kadim Yayınları.